

Ένταξη & ισότιμη συνεκπαίδευση μαθητών με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό σχολείο

Βασικές αρχές και προσεγγίσεις της αναπηρίας

Όλγα Ημέλλου, MEd, PhD
Σχολική Σύμβουλος Δημοτικής Εκπαίδευσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εκπαίδευση μαθητών με αναπηρία ή/και ε.ε.α. Μοντέλα παροχής υπηρεσιών ειδικής εκπαίδευσης Ιεραρχικό μοντέλο παροχής υπηρεσιών (cascade model)

Το συνεχές των εκπαιδευτικών διευθετήσεων σε διαφορετικά πλαίσια

ελάχιστα περιοριστικό περισσότερο περιοριστικό

Γενικό σχολείο χωρίς υποστήριξη Ειδικό σχολείο/Ίδρυμα

Δεν υπάρχει πρόβλεψη για **συνεχές υπηρεσιών** εντός ενός εκπαιδευτικού πλαισίου

Εκπαίδευση μαθητών με αναπηρία ή/και ε.ε.α. Μοντέλα παροχής υπηρεσιών ειδικής εκπαίδευσης

Το κατηγορικό/ιατρικό μοντέλο

Διάγνωση

Κατηγοριοποίηση

Τοποθέτηση

Κριτική στην αποτελεσματικότητα του κατηγορικού μοντέλου

- Έλλειψη συμφωνίας στον ορισμό συγκεκριμένων κατηγοριών μαθητών με αναπηρίες ή/και ε.ε.α.
- Ασυμφωνίες στη χρήση των αξιολογητικών εργαλείων
- Ασυμφωνίες στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης
- Δυσκολία αντιστοίχισης αξιολόγησης & αναλυτικού προγράμματος παρέμβασης
- Μεγάλη ανομοιογένεια των μαθητών εντός κάθε κατηγορίας αναπηρίας ή/και ε.ε.α. (ετερογενείς ομάδες)
- Καμιά κατηγορία δεν μπορεί να θεωρηθεί ως 'στεγανή'

Συμπεράσματα μετααναλύσεων για την αποτελεσματικότητα του κατηγορικού μοντέλου

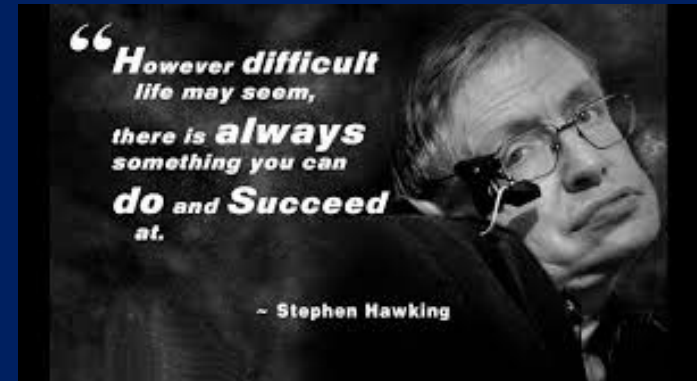
- Μια συγκεκριμένη εναλλακτική τοποθέτηση δεν εγγυάται την παρουσία αποτελεσματικών εκπαιδευτικών πρακτικών
- Είναι πιθανό, είτε το πλαίσιο να παρέχει στον εκπαιδευτικό τις ευκαιρίες να εμπλακεί σε διαφορετικές συμπεριφορές είτε να υπάρχουν σε πολλά πλαίσια μεταβλητές οι οποίες να προωθούν θετικά αποτελέσματα στους μαθητές
- Το πλαίσιο, αν και δεν λειτουργεί άμεσα στη μαθητική επίδοση, επηρεάζει έμμεσα άλλες συναισθηματικές μεταβλητές, όπως οι εκπαιδευτικές & οι συναισθηματικές διαδικασίες

Συμπεράσματα μετααναλύσεων για την αποτελεσματικότητα του κατηγορικού μοντέλου

- ⊙ Δεν είναι το πλαίσιο αυτό καθ' αυτό, αλλά οι εκπαιδευτικές μεταβλητές εντός του πλαισίου, οι οποίες επηρεάζουν την επίδοση των μαθητών
- ⊙ Η παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών πρέπει να συγκροτεί ένα συνεχές εναλλακτικών επιλογών, η οποία πρέπει κάθε φορά να λαμβάνει υπόψη τις ατομικές ιδιαιτερότητες κάθε παιδιού (Norwich, 1997 · Klinger, Vaughn, Cohen & Forgan, 1998)

Η εμπειρία της αναπηρίας

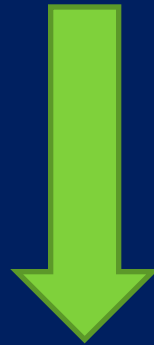
- η έννοια της αναπηρίας είναι μια **εξελισσόμενη** έννοια
  - η αναπηρία προκύπτει από την **αλληλεπίδραση** μεταξύ των **εμποδιζόμενων προσώπων** και των **περιβαλλοντικών εμποδίων** και των **εμποδίων συμπεριφοράς** που **παρεμποδίζουν** την πλήρη και αποτελεσματική **συμμετοχή** τους στην κοινωνία, σε ίση βάση με τους άλλους
- Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, Προοίμιο, 2012*

Εκπαίδευση μαθητών με αναπηρία ή/και ε.ε.α. Μοντέλα παροχής υπηρεσιών ειδικής εκπαίδευσης

Το κοινωνικό μοντέλο

Εμπόδια (φυσικά, κοινωνικά)

Αναπηρία ως 'κοινωνική κατασκευή'

Το παιδί ως πρόβλημα

Είναι διαφορετικό από τα άλλα παιδιά

Έχει ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες: χρειάζεται ειδικό εξοπλισμό, ειδικό περιβάλλον & ειδικό παιδαγωγό

Δεν ανταποκρίνεται στη διδασκαλία, δεν μπορεί να μάθει

Το παιδί αποκλείεται από το σχολείο

ΑΛΜΑΓΗ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Το εκπαιδευτικό σύστημα ως πρόβλημα

Δεν είναι εφοδιασμένο για να διαχειρίζεται τη διαφορετικότητα: άκαμπτες μέθοδοι, άκαμπτα ΑΠΣ, μη εμπλοκή γονέων, παιδιά εγκαταλείπουν το σχολείο, πολλές επαναλήψεις τάξεων

Απουσία διδακτικών βοηθημάτων & εξοπλισμού εξάσκησης

Δεν ανταποκρίνεται, δεν μπορεί να διδάσκει

Μη προσβάσιμα περιβάλλοντα μάθησης, τα οποία αποκλείουν τα παιδιά από το σχολείο

Unesco (2005). Guidelines for inclusion: Ensuring access to education for all

Εκπαίδευση μαθητών με αναπηρία ή/και ε.ε.α. Μοντέλα παροχής υπηρεσιών ειδικής εκπαίδευσης Το βιο-ψυχο-κοινωνικό μοντέλο

Το συνεχές της αναπηρίας/λειτουργικότητας

ΚΥ: κατάσταση υγείας

+

ΠΠ1: προσωπικοί παράγοντες (κινητοποίηση, αυτοεκτίμηση, κλπ)

+

ΠΠ2: περιβαλλοντικοί παράγοντες (εμπόδια, διευκολύνσεις)

=

ΕΛ= Επίπεδο λειτουργικότητας

$$ΚΥ + ΠΠ1 + ΠΠ2 = ΕΛ^*$$

*(λειτουργικότητα ≠ ικανότητα)

(International Classification of Functionality, Disability & Health (ICF, 2001))

Εκπαίδευση μαθητών με αναπηρία ή/και ε.ε.α. Μοντέλα παροχής υπηρεσιών ειδικής εκπαίδευσης Το βιο-ψυχο-κοινωνικό μοντέλο: τρόποι παρέμβασης

Το συνεχές της αναπηρίας/λειτουργικότητας

ΚΥ: κατάσταση υγείας

+

ΠΠ1: προσωπικοί παράγοντες (κινητοποίηση, αυτοεκτίμηση, κλπ)

+

ΠΠ2: περιβαλλοντικοί παράγοντες (εμπόδια, διευκολύνσεις)

=

ΕΛ= Επίπεδο λειτουργικότητας

$ΚΥ + ΠΠ1 + ΠΠ2 = ΕΛ^*$

*(λειτουργικότητα ≠ ικανότητα)

ενίσχυση

βελτίωση

βελτίωση

(International Classification of Functionality, Disability & Health (ICF, 2001))

Ισότιμη συνεκπαίδευση (inclusion)

Ενίσχυση Προσωπικών Παραγόντων (ΠΠ1)

- Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες στην εκπαίδευση. Με σκοπό την άσκηση του δικαιώματος αυτού, χωρίς διακρίσεις και βάσει των ίσων ευκαιριών, τα Συμβαλλόμενα Κράτη διασφαλίζουν ένα εκπαιδευτικό σύστημα ένταξης, σε όλα τα επίπεδα και δια βίου μάθηση που αποσκοπούν:
- α. Στην **πλήρη ανάπτυξη** του **ανθρώπινου δυναμικού** και του **αισθήματος αξιοπρέπειας** και **αυτοεκτίμησης** και την **ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων**, των **θεμελιωδών ελευθεριών** και της **ανθρώπινης ποικιλομορφίας***
- β. Στην **ανάπτυξη**, από τα άτομα με αναπηρίες, της **προσωπικότητάς τους**, των **δεξιοτήτων** και της **δημιουργικότητάς τους**, καθώς επίσης και των **πνευματικών** και **φυσικών ικανοτήτων τους**, στο μέγιστο δυναμικό τους,
- γ. Στη **δυνατότητα** των ατόμων με αναπηρίες **να συμμετέχουν αποτελεσματικά** σε μια **ελεύθερη κοινωνία**.

Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, 2012, Άρθρο 24

Ισότιμη συνεκπαίδευση (inclusion)

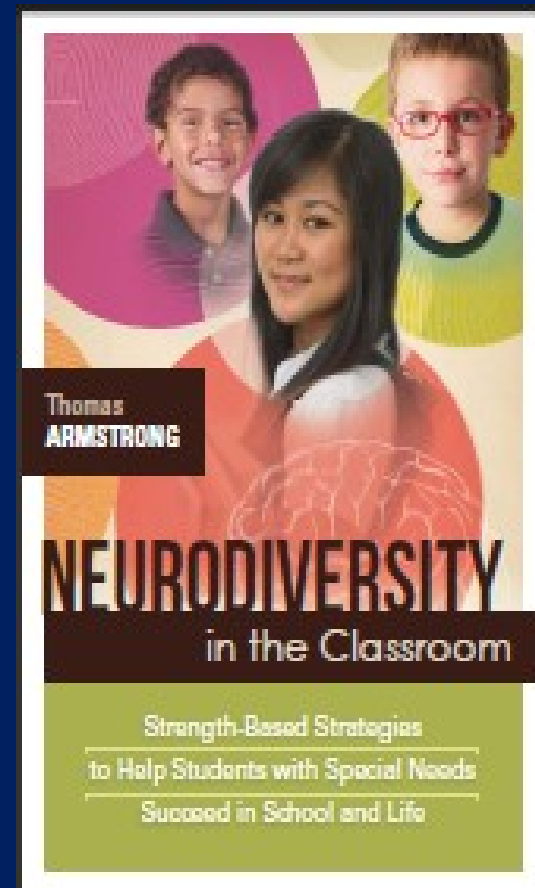
Βελτίωση Περιβαλλοντικών Παραγόντων (ΠΠ2)

- 2. Για την εξασφάλιση του δικαιώματος αυτού, τα Συμβαλλόμενα Κράτη διασφαλίζουν ότι:
  - α. Τα άτομα με αναπηρίες **δεν αποκλείονται** από το γενικό εκπαιδευτικό σύστημα βάσει της αναπηρίας και ότι τα παιδιά με αναπηρίες **δεν αποκλείονται** από την ελεύθερη και υποχρεωτική πρωτοβάθμια εκπαίδευση ή από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, βάσει της αναπηρίας,
  - β. Τα άτομα με αναπηρίες μπορούν να έχουν **πρόσβαση** σε μια ενιαία, ποιοτική και ελεύθερη πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σε ίση βάση με τους άλλους, στις κοινότητες στις οποίες ζουν,
  - γ. Παρέχεται **εύλογη προσαρμογή** για τις απαιτήσεις του ατόμου,
  - δ. Τα άτομα με αναπηρίες λαμβάνουν την **υποστήριξη που απαιτείται**, μέσα στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα, προκειμένου **να διευκολυνθεί** η αποτελεσματική εκπαίδευσή τους,
  - ε. Παρέχονται **αποτελεσματικά εξατομικευμένα μέτρα υποστήριξης**, σε **περιβάλλοντα που μεγιστοποιούν την ακαδημαϊκή και κοινωνική ανάπτυξη**, σύμφωνα με το στόχο της **πλήρους ενσωμάτωσης**.

Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, 2012, Άρθρο 24

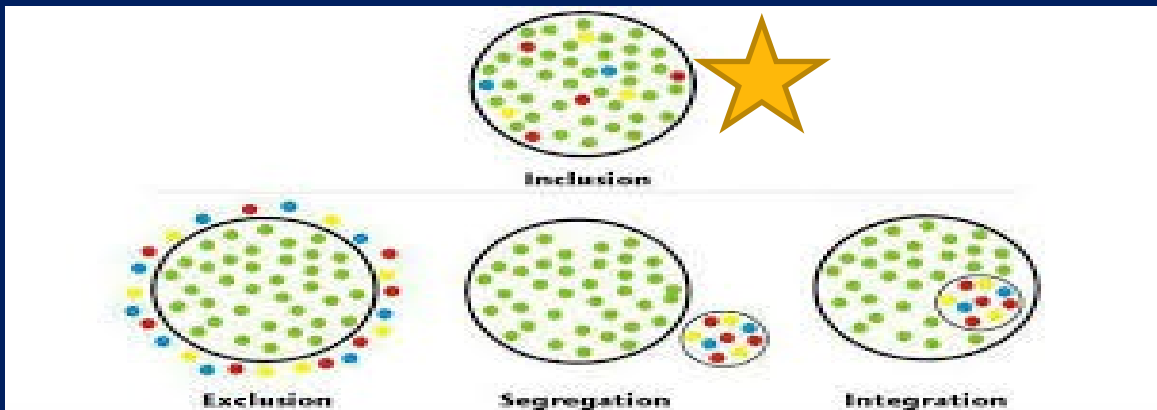
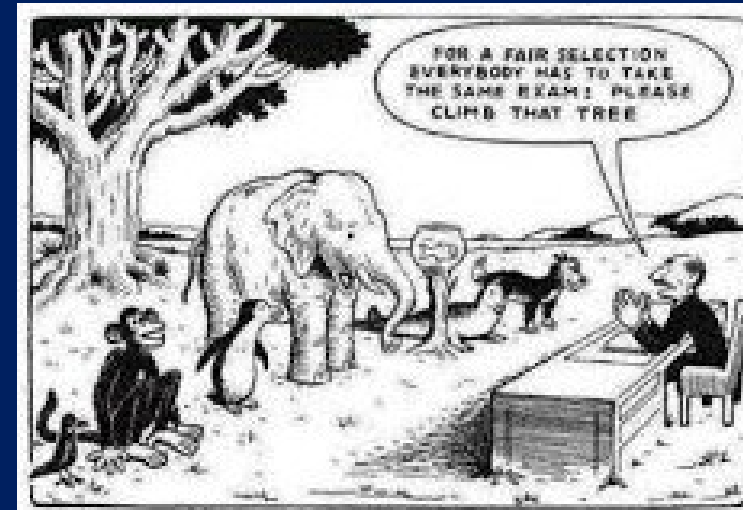
*Ανθρώπινη ποικιλομορφία

- ◎ **Νευροποικιλότητα (neurodiversity):** ένας νέος τρόπος να σκεφτόμαστε και να συζητάμε για τα άτομα με αναπηρίες ή/και ε.ε.α. (Armstrong, 2012)
- ◎ Έμφαση στον **πλούτο** και στην **πολυπλοκότητα** της ανθρώπινης φύσης & του ανθρώπινου εγκεφάλου
- ◎ Έμφαση στη **μοναδικότητα** του κάθε μαθητή και στη **διαμόρφωση θετικού περιβάλλοντος μάθησης** για αυτόν

Το όραμα

- Εκπαίδευση για όλους
- Ποιότητα στην εκπαίδευση
- Ένταξη & ισότιμη συνεκπαίδευση
- Αλλαγή παραδείγματος
- Οργανωσιακή αλλαγή

Το ελληνικό σχολείο: Νομοθεσία

- ◎ **Νόμος 3699/2008** & τροπολογίες του
- ◎ **Νόμος 4074/2012: Σύμβαση** για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες
- ◎ **Νόμος 4115/2013: Μετατροπή ΣΜΕΑΕ σε Κέντρα Υποστήριξης ΕΑΕ ενότητας σχολικών μονάδων - Σχολικό Δίκτυο Εκπαίδευσης & Υποστήριξης (ΣΔΕΥ)**

Το ελληνικό σχολείο: Νομοθεσία

- ◎ ΥΑ 17812/Γ6/ΦΕΚ 315/2014:
Επιτροπές Διαγνωστικής
Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης &
Υποστήριξης (ΕΔΕΑΥ):
Παροχή εμπειρογνωμοσύνης
& υποστήριξης σε ενότητες
σχολείων γενικής
εκπαίδευσης με στόχο τη
διαφοροποίηση της
διδασκαλίας
- ◎ Ο θεσμός της
συνεκπαίδευσης/παράλληλης
στήριξης

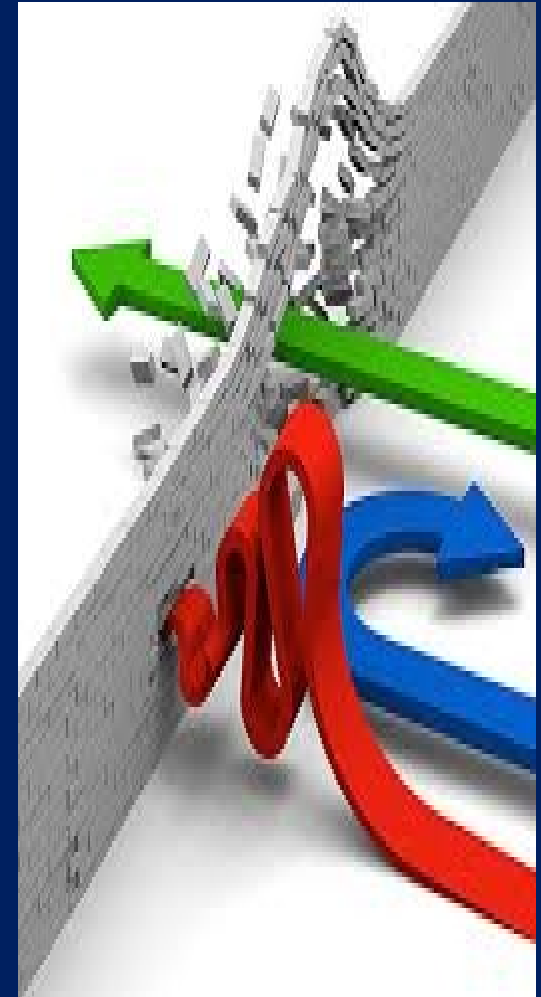
Μετασχηματίζοντας τα σχολικά συστήματα

Προκειμένου ένα σχολικό σύστημα να θεωρηθεί **ποιοτικό**, είναι αναγκαίο:

- ⊙ όλοι οι μαθητές του να είναι **ευπρόσδεκτοι** και να το αισθάνονται·
- ⊙ ο **σεβασμός στη διαφορετικότητα** και η **διαχειριστική ευελιξία** να θεωρούνται σημαντικά συστατικά για την **προσωπική ανάπτυξη όλων** των μαθητών·
- ⊙ η εκπαίδευση να επιλέγεται έτσι ώστε να είναι **ενταξιακή, εκ σχεδιασμού**·
- ⊙ να δίνεται επαρκής έμφαση στην **άρση των εμποδίων** που βιώνουν οι μαθητές·
- ⊙ να αναγνωρίζεται ότι οι **δυσκολίες** που μπορεί να **βιώνουν** οι μαθητές είναι περισσότερο **αποτέλεσμα** των **άκαμπτων διδακτικών μεθόδων** και του **τρόπου** με τον οποίο τα σχολεία **διαχειρίζονται τα οργανωσιακά** τους ζητήματα.

Εμπόδια που είναι αναγκαίο να αρθούν

- ◎ Υπάρχουσες στάσεις & αξίες
- ◎ **Περιορισμένη κατανόηση**
- ◎ **Ανεπεξέργαστες/ατελείς δεξιότητες**
- ◎ **Περιορισμένα διαθέσιμα υλικά/μέσα**
- ◎ **Αναποτελεσματική πυραμιδικού τύπου, κεντρομώλος, διοικητική οργάνωση εκπαιδευτικού συστήματος**

Τύποι εμποδίων που μπορεί να βιώνουν οι μαθητές - Αρχές Καθολικού Σχεδιασμού με Σκοπό τη Μάθηση (UDL)

ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΜΑΘΗΣΗ

ΔΙΚΤΥΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ	ΔΙΚΤΥΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ	ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ
<p>Δυσκολίες στα:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Αναγνώριση δεδομένων - Συλλογή δεδομένων - Ταξινόμηση δεδομένων - Οργάνωση δεδομένων - Κατανόηση δεδομένων <p>Το ΤΙ της μάθησης</p>	<p>Δυσκολίες στα:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Σχεδιασμός δράσης - Οργάνωση δράσης - Εκτέλεση δράσης - Έκφραση ιδεών - Παραγωγή προφορικού λόγου - Παραγωγή γραπτού λόγου <p>Το ΠΩΣ της μάθησης</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Άρνηση - Αδιαφορία - Εναντίωση - Απόσυρση - Επιθετικότητα - Διαταρακτικότητα <p>Το ΓΙΑΤΙ της μάθησης</p>

Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) & Καθολικός Σχεδιασμός με Σκοπό τη Μάθηση (ΚαΣΣΜ) - Universal Design for Learning (UDL)

- **Ελλιπής σύνδεση** ανάμεσα στις 'διαφορετικότητες' του μαθητικού πληθυσμού και το 'ένα ΑΠΣ για όλους'
- ΚαΣΣΜ-UDL: **Πλαίσιο ΑΠΣ ή Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών** για την υποστήριξη της μαθητικής πολυμορφίας
- ΚαΣΣΜ-UDL: **3 αρχές**: πολλαπλοί τρόποι **αναπαράστασης/έκφρασης/δέσμευσης**
- ΚαΣΣΜ-UDL: **Προληπτική στρατηγική**: χτίζοντας τη διαφοροποίηση από την αρχή
- ΚαΣΣΜ-UDL: **προσανατολίζει ή συμπληρώνει υπάρχουσες πρακτικές** (π.χ. διαφοροποιημένη διδασκαλία)

Μετασχηματίζοντας τα σχολικά συστήματα

- ◎ Προσωποποιημένη μάθηση (personalized learning) (2020 review group: Department for Education & Skills, 2006)
- ◎ Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών: **στάσεις, γνώσεις & δεξιότητες**
- ◎ Το Προφίλ του Ενταξιακού Εκπαιδευτικού (European Agency for Development in Special Needs Education, 2012)
- ◎ **Πρότυπα Επαγγελματικής Ανάπτυξης** (Council for Exceptional Children, 2009)

Μετασχηματίζοντας τα σχολικά συστήματα

- ◎ **Λήψη αποφάσεων** στη σχολική τάξη
- ◎ **Ενημερωμένη λήψη αποφάσεων** σε θέματα διδασκαλίας-μάθησης
- ◎ **Δεδομένα**: αξιολόγηση μαθητικών έργων
- ◎ **Δεδομένα**: αποτελεσματικότητα προηγούμενων διδακτικών πρακτικών (αναστοχαζόμενος επαγγελματίας)
- ◎ **Κουλτούρα εκπαιδευτικού**: έμφαση στα **δεδομένα** και τον **αναστοχασμό**

Ο σημαντικότερος παράγοντας
στην υλοποίηση προγραμμάτων
ένταξης/ισότιμης συνεκπαίδευσης
και στη διαμόρφωση ευνοϊκών
συνθηκών είναι ο παράγοντας
άνθρωπος

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού

Στην εκπαιδευτική πρακτική...

- ◎ Κάθε δραστηριότητα/πρακτική του εκπαιδευτικού μπορεί να ερμηνευτεί ως αποτέλεσμα των στάσεων, των γνώσεων και των δεξιοτήτων που έχει διαμορφώσει ο ίδιος αλληλεπιδρώντας εντός ενός δομημένου κοινωνικού συστήματος με θεσμούς, κανόνες και παραδόσεις (Day, 1993· Hirst, 1999).

Πρότυπα Επαγγελματικής Ανάπτυξης στην Ελλάδα

- ◎ **10 Πρότυπα Επαγγελματικής Ανάπτυξης (ΠΕΑ) (Council for Exceptional Children, 2009)**
- ◎ **Προσαρμογή** στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα
- ◎ 1 στάση: θετική
- ◎ 11 περιοχές γνώσης
- ◎ 14 περιοχές δεξιοτήτων

Ημέλλου, 2016

Πρότυπα Επαγγελματικής Ανάπτυξης (Council for Exceptional Children, 2009) & προσαρμογή τους στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα (Ημέλλου, 2016)

- ◎ ΠΕΑ1: Θεμελιώδεις αρχές
- ◎ ΠΕΑ2: Ανάπτυξη & χαρακτηριστικά μαθητή
- ◎ ΠΕΑ3: Ατομικές διαφορές στη μάθηση
- ◎ ΠΕΑ4: Διδακτικές στρατηγικές
- ◎ ΠΕΑ5: Μαθησιακά περιβάλλοντα & κοινωνικές αλληλεπιδράσεις
- ◎ ΠΕΑ6: Γλώσσα
- ◎ ΠΕΑ7: Διδακτικός σχεδιασμός
- ◎ ΠΕΑ8: Αξιολόγηση
- ◎ ΠΕΑ9: Επαγγελματική & ηθική πρακτική
- ◎ ΠΕΑ10: Συνεργασία

**ανάλυση έργου
ορθών πρακτικών**

Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να:

Σ1 έχει **θετική στάση** απέναντι στην ισότιμη συνεκπαίδευση μαθητών με δυσκολίες μάθησης στο γενικό σχολείο

ΓΝΩΣΕΙΣ (Γ) (ΠΕΑ: 1, 2, 3, 4, 5, 8, 10). Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να γνωρίζει:

Γ1. τη **φιλοσοφία** και τα **μοντέλα** ισότιμης συνεκπαίδευσης μαθητών με δυσκολίες μάθησης στο γενικό σχολείο

Γ2. τους **νόμους** και τις **πολιτικές** που αφορούν τις πρακτικές της ισότιμης συνεκπαίδευσης και διαφοροποίησης της διεργασίας διδασκαλίας-μάθησης

Γ3. τα **μαθησιακά χαρακτηριστικά** των παιδιών με δυσκολίες μάθησης

Γ4. τις **συνέπειες** των **μαθησιακών** αυτών **χαρακτηριστικών** στη **μάθηση**

Γ5. τα **πλεονεκτήματα** και τους **περιορισμούς** των διαφόρων **διδακτικών στρατηγικών**

Γ6. τις **στρατηγικές ενσωμάτωσης** των **μαθησιακών εμπειριών** των μαθητών με δυσκολίες μάθησης στη **διαχείριση** της **διδασκαλίας** για **όλους τους μαθητές** της τάξης

Γ7. τις **θεωρίες διαχείρισης** της **σχολικής τάξης**

Γ8. τις **στάσεις** και τις **συμπεριφορές** των **εκπαιδευτικών**, οι οποίες **επηρεάζουν** τη συμπεριφορά των μαθητών με δυσκολίες μάθησης

Γ9. τις **διαδικασίες** **ανίχνευσης**, **παραπομπής** και **αξιολόγησης** μαθητών με δυσκολίες μάθησης

Γ10. τα **μοντέλα συνεργασίας** των επαγγελματιών στην εκπαίδευση

Γ11. τις **μεθόδους συνεργατικού σχεδιασμού & συνδιδασκαλίας** των εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής εκπαίδευσης

- Δ1. **προσαρμόζει την υποστήριξη** του μαθητή με δυσκολίες μάθησης, ανάλογα προς τα μαθησιακά του χαρακτηριστικά
- Δ2. **επιλέγει, να προσαρμόζει και να χρησιμοποιεί διδακτικές στρατηγικές και διδακτικά μέσα, ανάλογα με τα μαθησιακά χαρακτηριστικά** ενός μαθητή με δυσκολίες μάθησης
- Δ3. **διαμορφώνει ένα ασφαλές, ισότιμο, θετικό και υποστηρικτικό περιβάλλον μάθησης**, στο οποίο εκτιμώνται οι αποκλίσεις των μαθητών
- Δ4. **σχεδιάζει περιβάλλοντα μάθησης**, όπου ενθαρρύνονται η **ενεργός συμμετοχή** τόσο σε ατομικές όσο και σε ομαδικές εργασίες
- Δ5. **τροποποιεί το περιβάλλον μάθησης για τη διαχείριση της συμπεριφοράς** μαθητή
- Δ6. **κάνει χρήση ποικίλων και αποτελεσματικών στρατηγικών διαχείρισης της συμπεριφοράς**
- Δ7. **χρησιμοποιεί στρατηγικές για την υποστήριξη και τον εμπλουτισμό των ικανοτήτων επικοινωνίας των μαθητών με δυσκολίες μάθησης**
- Δ8. **επιλέγει περιοχές του αναλυτικού προγράμματος σπουδών για τον προσδιορισμό στόχων προτεραιότητας για τους μαθητές με δυσκολίες μάθησης**
- Δ9. **χρησιμοποιεί τη λειτουργική αξιολόγηση** για την ανάπτυξη προγραμμάτων εκπαιδευτικής παρέμβασης
- Δ10. **αναπτύσσει και εφαρμόζει ατομικά προγράμματα εκπαίδευσης** για τους μαθητές με δυσκολίες μάθησης, σε συνεργασία με όλους τους εμπλεκόμενους εκπαιδευτικούς
- Δ11. **ερμηνεύει τα δεδομένα και τις πληροφορίες που προκύπτουν από τυπικές ή μη τυπικές αξιολογήσεις μαθητών με δυσκολίες μάθησης**
- Δ12. **αξιολογεί το εκπαιδευτικό του έργο και να καταγράφει την πρόοδο των μαθητών με δυσκολίες μάθησης**
- Δ13. **αναστοχάζεται πάνω στην εκπαιδευτική του πρακτική, με στόχο τη βελτίωση της διδασκαλίας και την επαγγελματική του ανάπτυξη**
- Δ14. **συνεργάζεται με το προσωπικό του σχολείου και με άλλους εμπλεκόμενους θεσμούς (π.χ. σχολικό σύμβουλο, ΚΕ.Δ.Δ.Υ., κλπ), με στόχο την ισότιμη συνεκπαίδευση των μαθητών με δυσκολίες μάθησης στο γενικό σχολείο**

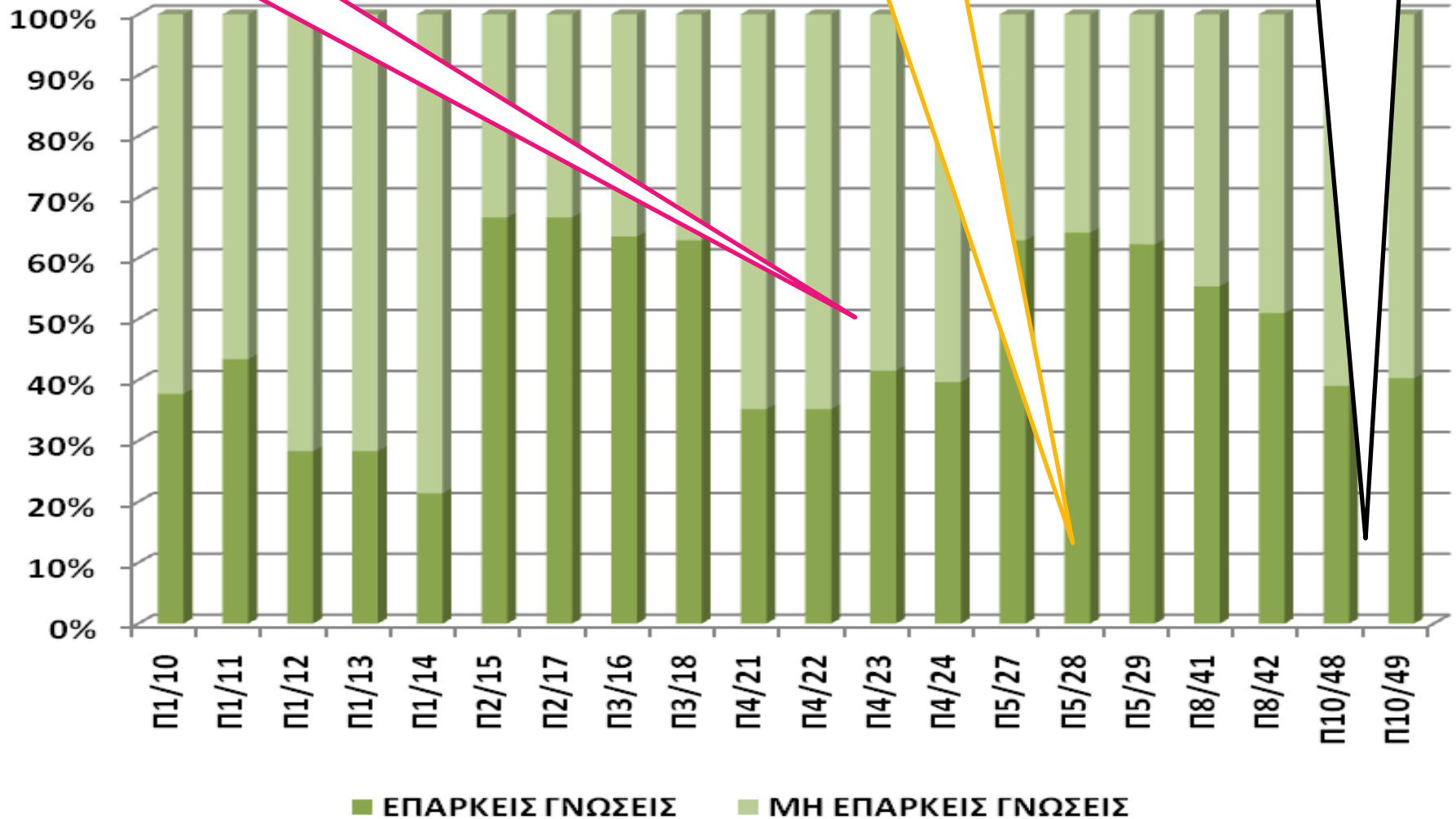
Προφίλ γνώσεων εκπαιδευτικών γενικής εκπαίδευσης

4. Διδακτικές
στρατηγικές

ΔΕΔΟΜΕΝΑ

5. Περιβάλλον
μάθησης

10. Συνεργασία

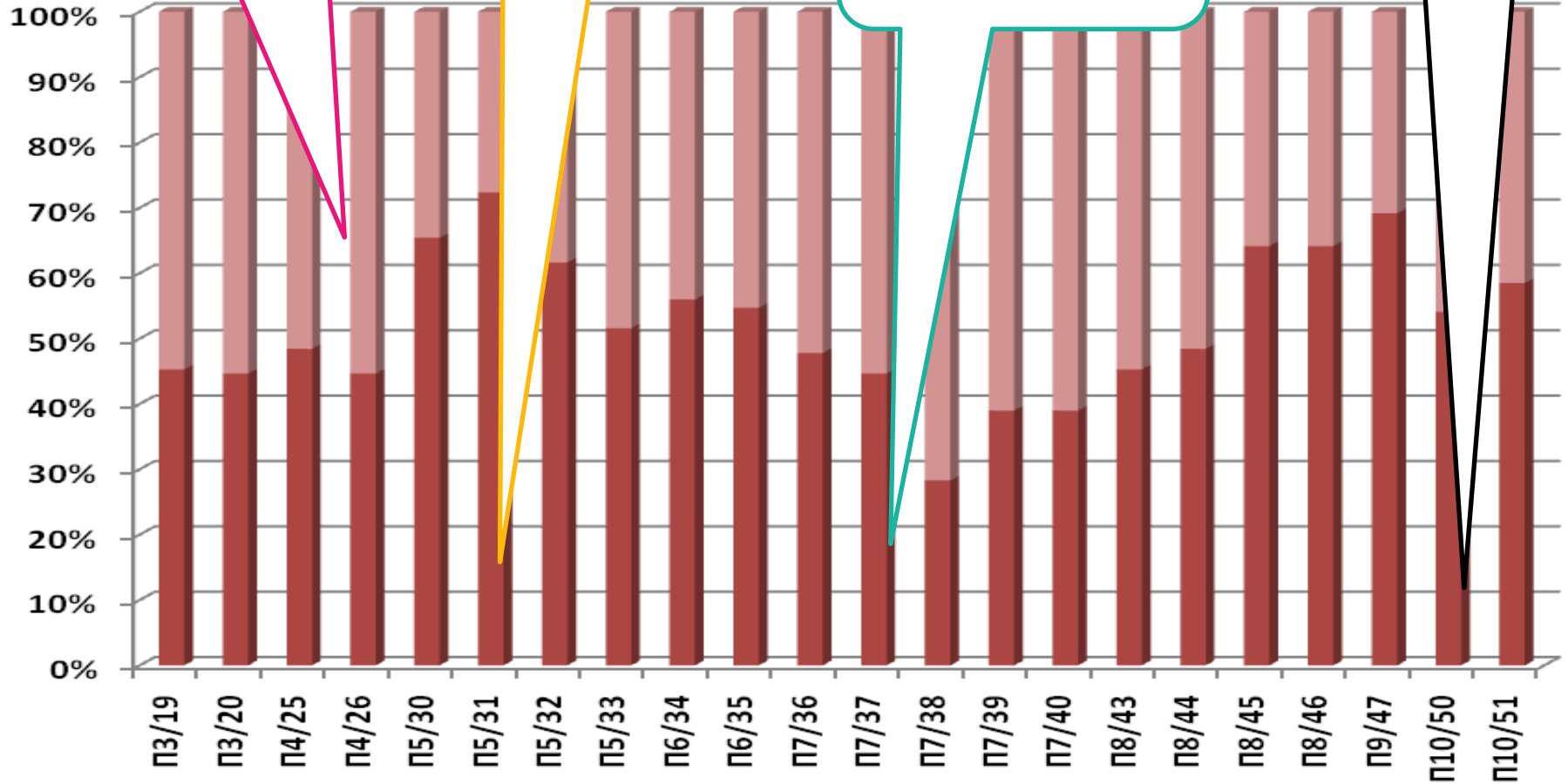
Προφίλ δεξιοτήτων εκπαιδευτικών γενικής εκπαίδευσης

4. Διδακτικές στρατηγικές

5. Περιβάλλον μάθησης

7. Διδακτικός σχεδιασμός

10. Συνεργασία

ΔΕΔΟΜΕΝΑ

■ ΕΠΑΡΚΕΙΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

■ ΜΗ ΕΠΑΡΚΕΙΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

Ημέλλου, 2016

Γενικό προφίλ εκπαιδευτικών γενικής εκπαίδευσης στα 10 Πρότυπα Επαγγελματικής Ανάπτυξης

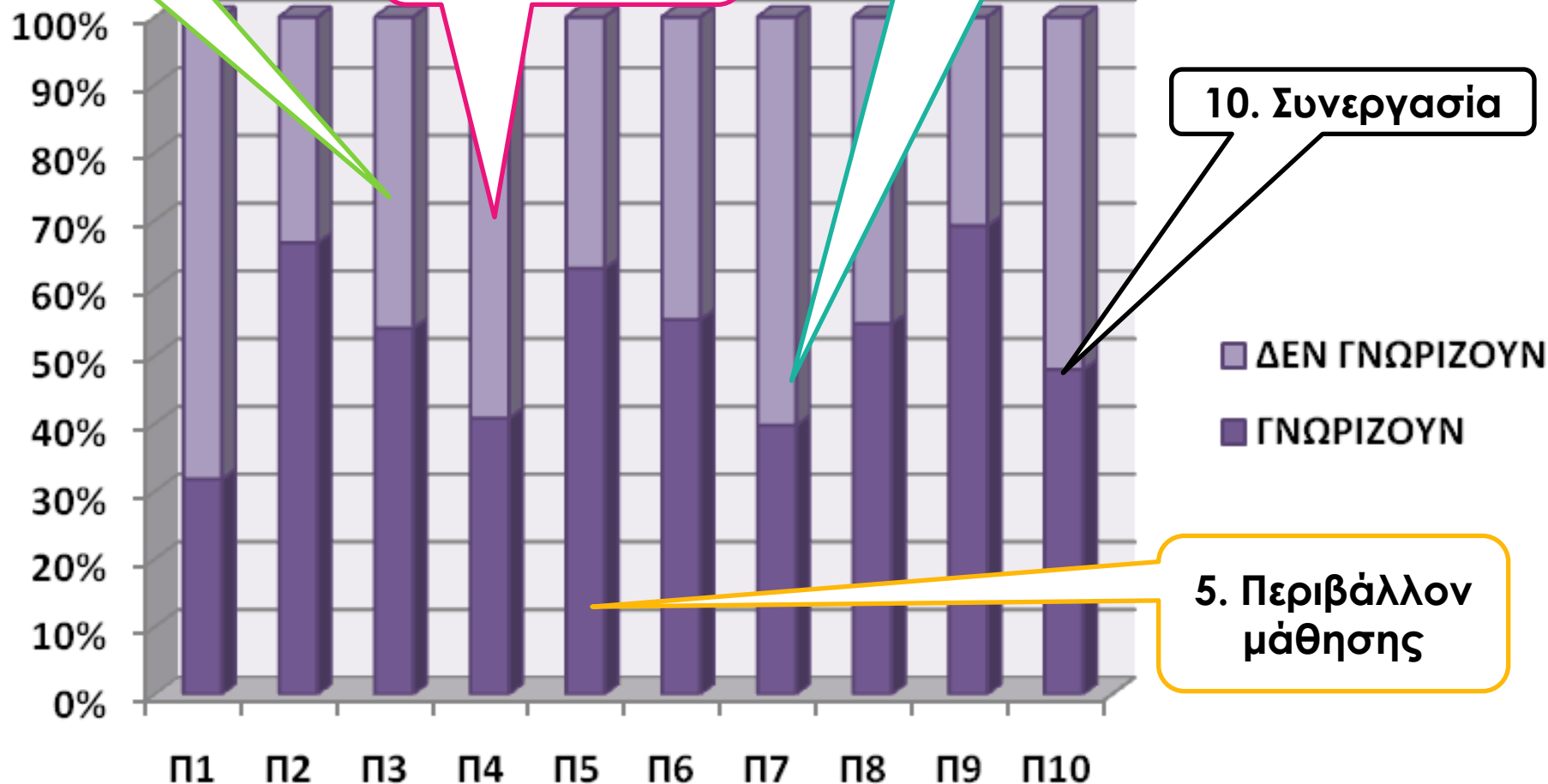
ΔΕΔΟΜΕΝΑ

3. Ατομικές
διαφορές στη
μάθηση

4. Διδακτικές
στρατηγικές

7. Διδακτικός
σχεδιασμός

10. Συνεργασία

5. Περιβάλλον
μάθησης

Τι πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί γενικής εκπαίδευσης για τις πρακτικές τους

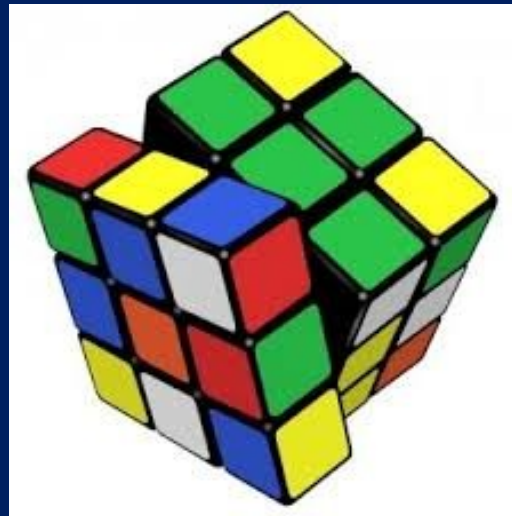

Σχήμα 1. Αντιλήψεις των γυναικών και των αντρών εκπαιδευτικών αναφορικά με τους τρόπους που επιλέγουν να βοηθήσουν τους μαθητές με δ.μ.

Ημέλλου, Ο. (2011). Διαφυλικές διαφορές στις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών γενικής εκπαίδευσης απέναντι στην ένταξη και ισότιμη συνεκπαίδευση μαθητών με δυσκολίες μάθησης στο γενικό σχολείο. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 167, σ. 18-35.

ΕΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΠΡΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗ

Πώς μπορούμε να υποστηρίξουμε τους εκπαιδευτικούς να βελτιώσουν τις πρακτικές τους, έτσι ώστε να έχουμε θετικό περιβάλλον μάθησης και καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα για όλους τους μαθητές;

Επιμόρφωση εκπαιδευτικών εξειδικευμένης εκπαιδευτικής υποστήριξης για την ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες Ένας εφικτός στόχος;

- ⊙ Διαμόρφωση θετικού περιβάλλοντος μάθησης στη σχολική τάξη για ...
  - το μαθητή που υποστηρίζουν, αλλά και για
  - όλους τους μαθητές της τάξης

Η διαμόρφωση θετικού περιβάλλοντος μάθησης της σχολικής τάξης ως πρόβλημα προς επίλυση

- ⦿ Υποστήριξη από ΚΕ.Δ.Δ.Υ. και σχολικούς συμβούλους ε.α.ε.

- ⦿ Εξ αποστάσεως υποστήριξη (helpdesk)

Η διαμόρφωση θετικού περιβάλλοντος μάθησης ως πρόβλημα προς επίλυση

Εξ αποστάσεως υποστήριξη (helpdesk)

Η διαμόρφωση θετικού περιβάλλοντος μάθησης ως πρόβλημα προς επίλυση
Μια πραγματική συνθήκη σχολικής τάξης

ΔΕΔΟΜΕΝΑ (γνωστά & υπό διερεύνηση)	ΖΗΤΟΥΜΕΝΑ
<p><u>Φυσικό περιβάλλον μάθησης:</u> μέγεθος τάξης, διάταξη θρανίων, θέση έδρας, θέσεις μαθητών, σχεδιάγραμμα - οργάνωση αναπαράσταση σχολικής τάξης, διαθέσιμο υλικό, διαθέσιμα μέσα, κλπ</p> <p><u>Κοινωνικό περιβάλλον μάθησης:</u> συλλανός/ή, δυναμική τάξη/σχέση μαθητών μεταξύ τους (π.χ. στοιχεία από κοινωνιομετρικό πίνακα), σχέση μαθητών με εκπαιδευτικό, προσωπική θεωρία εκπαιδευτικών που διδάσκουν στη σχολική τάξη (σύγκριση ή απόκριση προσωπικών θεωριών), επιλογές εκπαιδευτικών αναφορικά με το «κλίμα» της σχολικής τάξης, προσδιορισμός κριτηρίων διαμόρφωσης ομάδας μαθητών, π.χ. ανομοιογένεια, θετική ή ουδέτερη αλληλεπίδραση, κλπ</p> <p><u>Εκπαιδευτικό περιβάλλον μάθησης:</u> κανόνες τάξης, ρουτίνας τάξης, διαχείριση χρόνου εργασίας, κινητοποίηση/δέσμευση μαθητών, γενικοί στόχοι (Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Γνωστικού Αντικείμενου), ατομικά προφίλ μαθητών με δυσκολίες μάθησης ή/και προβλήματα συμπεριφοράς, ατομικοί στόχοι για μαθητές με δυσκολίες μάθησης ή/και προβλήματα συμπεριφοράς, σαφήνεια οδηγιών, ύπαρξη ή μη εκπαιδευμένων στόσεων, γνώσεων και δεξιοτήτων κάθε μαθητή για κάθε δραστηριότητα, εμπόδια στη συμμετοχή και στη μάθηση, μέθοδοι διδασκαλίας, προσαρμογή & διαφοροποίηση διδακτικών μέσων (σε επίπεδο πρόσληψης πληροφοριών, επεξεργασίας πληροφοριών ή/και έκφρασης/απαντητικότητας μαθητών), τροπικότητα πρόσληψης πληροφοριών, τροπικότητα επεξεργασίας πληροφοριών, τροπικότητα απαντητικότητας μαθητών, στρατηγικές, μέθοδοι διδασκαλίας, ενόχληση/επιβλαβή, ενσυστάς, συχνότητα απαντητικότητας, ποσότητα και ποιότητα ανατροφοδότησης, καταγραφή προόδου, διαμορφωτική αξιολόγηση πορείας διδασκαλίας-μάθησης, τελική αξιολόγηση πορείας διδασκαλίας-μάθησης, κλπ.</p> <p><u>Μαθητές που βιώνει εμπόδια στη συμμετοχή και στη μάθηση:</u> Έτοιμια από γνωμάτευση (εμπόδια, δυνατότητες) και προσοδόμενα αξιοποιήσιμα της εμπειρογναμοσύνης της σχολικής κοινότητας, ως συστήματος</p> <p><u>Μαθητές τάξης:</u> υπόλοιτοι μαθητές χωρίς ιδιαίτερα εμπόδια στη συμμετοχή και στη μάθηση</p>	<p>Άρση των εμποδίων στη συμμετοχή και στη μάθηση</p> <p>Θετικό <u>φυσικό</u> περιβάλλον μάθησης</p> <p>Θετικό <u>κοινωνικό</u> περιβάλλον μάθησης</p> <p>Θετικό <u>εκπαιδευτικό</u> περιβάλλον μάθησης</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Αφειρητία ή διαφοροποιητικότητα ➤ Καθολικός Σχεδιασμός με Σκοπό τη Μάθηση (ΚαΕΣΜ) – Universal Design for Learning (UDL) ➤ Έμφαση στην πολυτροπικότητα και στη διαφοροποίηση ➤ Πολυκανάλι και ευέλικτες μορφές παρουσίασης των πληροφοριών (δίκτυα αναγνώρισης) ➤ Πολυκανάλι και ευέλικτες μέθοδοι έδρασης και έκφρασης των μαθητών (δίκτυα στρατηγικής) ➤ Πολυκανάλι και ευέλικτες επιλογές για την ανάλυση δεσμεύσεων από τους μαθητές (συναισθηματικά δίκτυα)
ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ	
1.	Προσδιορισμός <u>περιχών στόχων</u> του <u>Ατομικού Προγράμματος Εκπαίδευσης</u> του μαθητή (π.χ. συμπεριφορά, επικοινωνία, ενδιαφέροντα/κίνητρα, ακαδημαϊκές δεξιότητες Γλώσσας ή/και Μαθηματικών, κοινωνικοποίηση, κλπ)
2.	Προσδιορισμός <u>επιπέδων ατομικών στόχων</u> του <u>Ατομικού Προγράμματος Εκπαίδευσης</u> του μαθητή για κάθε επιλεγμένη <u>περιχή στόχων</u>
3.	Υλοποίηση των ατομικών στόχων του <u>Ατομικού Προγράμματος Παρέμβασης</u> του μαθητή μέσα κλίμα της καθημερινής εκπαιδευτικής πραγματικότητας χωρίς διαχωρισμό και διακρίσεις, μέσα από τη διαφοροποίηση/προσαρμογή του διδακτικού υλικού και την κατάλληλη διαχείριση της σχολικής τάξης, δηλαδή μέσα από την άρση των εμποδίων στη συμμετοχή και στη μάθηση και τη διαμόρφωση θετικού περιβάλλοντος μάθησης
4.	Διαμόρφωση θετικού <u>φυσικού</u> περιβάλλοντος μάθησης για όλους τους μαθητές
5.	Διαμόρφωση θετικού <u>κοινωνικού</u> περιβάλλοντος μάθησης για όλους τους μαθητές
6.	Διαμόρφωση θετικού <u>εκπαιδευτικού</u> περιβάλλοντος μάθησης για όλους τους μαθητές

Εξοδωκούμενη εκπαιδευτική υποστήριξη για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/και ε.ε.α. Helpdesk

ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Η διαμόρφωση θετικού περιβάλλοντος μάθησης στη σχολική τάξη ως προϋπόθεση για την επίτευξη των μαθησιακών στόχων

Η διαμόρφωση θετικού περιβάλλοντος μάθησης Μια πραγματική συνθήκη ο

ΔΕΔΟΜΕΝΑ (γνωστά & υπό διερεύνηση)

Φυσικό περιβάλλον μάθησης: μέγεθος τάξης, διάταξη θρανίων, θέση έδρας, θέσεις μαθητών, σχεδιάγραμμα - σχηματική αναπαράσταση σχολικής τάξης, διαθέσιμο υλικό, διαθέσιμα μέσα, κλπ

Κοινωνικό περιβάλλον μάθησης: διπλανός/ή, δυναμική τάξης/σχέσεις μαθητών μεταξύ τους (π.χ. στοιχεία από κοινωνιομετρικό πίνακα), σχέση μαθητών με εκπαιδευτικό, προσωπική θεωρία εκπαιδευτικού που διδάσκει στη σχολική τάξη (σύγκλιση ή απόκλιση προσωπικού θεωριών), εκλογές εκπαιδευτικών αναφορικά με το «κλίμα» της σχολικής τάξης, προσδιορισμός κριτηρίων διαμόρφωσης ομάδας μαθητών, π.χ. ανομοιογένεια, θετική ή ουδέτερη αλληλεπίδραση, κλπ

Εκπαιδευτικό περιβάλλον μάθησης: κανόνες τάξης, ρουτίνες τάξης, διαχείριση χρόνου εργασίας, κινητοποίηση/δέσμευση μαθητών, γενικοί στόχοι (Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Γνωστικών Αντικειμένων), ατομικά προφίλ μαθητών με δυσκολίες μάθησης ή/και προβλήματα συμπεριφοράς, ατομικοί στόχοι (για μαθητές με δυσκολίες μάθησης ή/και προβλήματα συμπεριφοράς), σαφήνεια οδηγιών, ύπαρξη ή μη προαπαιτούμενων στάσεων, γνώσεων και δεξιοτήτων κάθε μαθητή για κάθε δραστηριότητα, εμπόδια στη συμμετοχή και στη μάθηση, μέθοδοι διδασκαλίας, προσαρμογή & διαφοροποίηση διδακτικών μέσων (σε επίπεδο πρόσληψης πληροφοριών, εκφρασίας πληροφοριών ή/και έκφρασης/απαντητικότητας μαθητών), τροπικότητα πρόσληψης πληροφοριών, τροπικότητα εκφρασίας πληροφοριών, τροπικότητα απαντητικότητας μαθητών, στρατηγικές, μέθοδοι διδασκαλίας, ενίσχυση/επιβεβαίωση, συχνότητα απαντητικότητας, ποσότητα και ποιότητα ανατροφοδότησης, καταγραφή προόδου, διαφορετική αξιολόγηση πορείας διδασκαλίας-μάθησης, τελική αξιολόγηση πορείας διδασκαλίας-μάθησης, κλπ

Μαθητές που βιώνει εμπόδια στη συμμετοχή και στη μάθηση: Τους από γνωμάτευση (εμπόδια, δυνατότητες) και προσπάθεια αξιολόγηση της εκπαιδευτικής της σχολικής κοινότητας, ως συστήματος

Μαθητές τάξης: υπόλοιποι μαθητές χωρίς ιδιαίτερα εμπόδια στη συμμετοχή και στη μάθηση

ΕΠΕΡΓΕΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚ

1.	Προσδιορισμός <u>μαθησιακών στόχων</u> του <u>Ατομικού Προγράμματος</u> εκπαιδευτικού, ενδελεχέστερα/είναι, εκπαιδευτικές δεξιότητες αναμενόμενες κλπ
2.	Προσδιορισμός <u>μαθησιακών στόχων</u> του <u>Ατομικού</u> εκπαιδευτικού παραγών στόχων
3.	Υλοποίηση των ατομικών στόχων του <u>Ατομικού Προγράμματος</u> καθημερινής εκπαιδευτικής δραστηριότητας χωρίς / διαφοροποίηση/προσαρμογή του διδακτικού υλικού και εργαλεία μέσα από την άρση των εμπόδων στη συμμετοχή περιβάλλοντος μάθησης
4.	Διαμόρφωση θετικού <u>ατομικού</u> περιβάλλοντος μάθησης για
5.	Διαμόρφωση θετικού <u>κοινωνικού</u> περιβάλλοντος μάθησης
6.	Διαμόρφωση θετικού <u>εκπαιδευτικού</u> περιβάλλοντος μάθησης

Εξειδικευμένη εκπαιδευτική υποστήριξη για ένταξη μαθητών με αυτισμό

ΔΕΔΟΜΕΝΑ (γνωστά & υπό διερεύνηση)

Φυσικό περιβάλλον μάθησης: μέγεθος & τάξης, διάταξη θρανίων, θέση έδρας, θέσεις μαθητών, σχεδιάγραμμα - σχηματική αναπαράσταση σχολικής τάξης, διαθέσιμο υλικό, διαθέσιμα μέσα, κλπ

Κοινωνικό περιβάλλον μάθησης: διπλανός/ή, δυναμική τάξης/σχέσεις μαθητών μεταξύ τους (π.χ. στοιχεία από κοινωνιομετρικό πίνακα), σχέση μαθητών με εκπαιδευτικό, προσωπική θεωρία εκπαιδευτικών που διδάσκουν στη σχολική τάξη (σύγκλιση ή απόκλιση προσωπικών θεωριών), επιλογές εκπαιδευτικών αναφορικά με το «κλίμα» της σχολικής τάξης, προσδιορισμός κριτηρίων διαμόρφωσης ομάδας μαθητών, π.χ. ανομοιογένεια, θετική ή ουδέτερη αλληλεπίδραση, κλπ

Εκπαιδευτικό περιβάλλον μάθησης: κανόνες τάξης, ρουτίνες τάξης, διαχείριση χρόνου εργασίας, κινητοποίηση/δέσμευση μαθητών, γενικοί στόχοι (Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Γνωστικών Αντικειμένων), ατομικά προφίλ μαθητών με δυσκολίες μάθησης ή/και προβλήματα συμπεριφοράς, ατομικοί στόχοι (για μαθητές με δυσκολίες μάθησης ή/και προβλήματα συμπεριφοράς), σαφήνεια οδηγιών, ύπαρξη ή μη προαπαιτούμενων στάσεων, γνώσεων και δεξιοτήτων κάθε μαθητή για κάθε δραστηριότητα, εμπόδια στη συμμετοχή και στη μάθηση για κάθε δραστηριότητα, εμπόδια στη δεξιότητα συμμετοχής και στη μάθηση, μέθοδοι διδασκαλίας, προσαρμογή & διαφοροποίηση διδακτικών μέσων (σε επίπεδο πρόσληψης πληροφοριών, επεξεργασίας πληροφοριών ή/και έκφρασης/απαντητικότητας μαθητών), τροπικότητα πρόσληψης πληροφοριών, τροπικότητα επεξεργασίας πληροφοριών, τροπικότητα απαντητικότητας μαθητών, στρατηγικές, μέθοδοι διδασκαλίας, ενίσχυση/επιβεβαίωση, ενισχυτές, συχνότητα απαντητικότητας, ποσότητα και ποιότητα ανατροφοδότησης, καταγραφή προόδου, διαφορετική αξιολόγηση πορείας διδασκαλίας-μάθησης, τελική αξιολόγηση πορείας διδασκαλίας-μάθησης, κλπ.

Μαθητής που βιώνει εμπόδια στη συμμετοχή και στη μάθηση: Στοιχεία από γνωμάτευση (εμπόδια, δυνατότητες) και προσπάθεια αξιοποίησης της εμπειρογνωμοσύνης της σχολικής κοινότητας, ως συστήματος

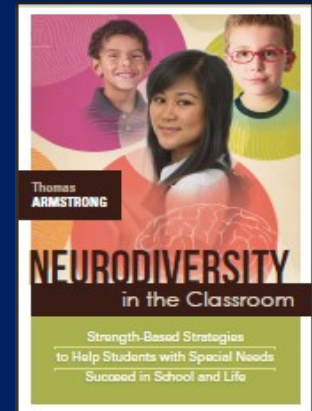
Μαθητές τάξης: υπόλοιποι μαθητές χωρίς ιδιαίτερα εμπόδια στη συμμετοχή και στη μάθηση

Κυνήγι Θησαυρού: ανακαλύπτοντας τα *δυνατά σημεία του κάθε μαθητή Neurodiversity Strengths Checklist (Armstrong, 2012)

- ⊙ Προσωπικά
- ⊙ Επικοινωνιακά
- ⊙ Κοινωνικά
- ⊙ Συναισθηματικά
- ⊙ Γνωστικά
- ⊙ Δημιουργικότητας
- ⊙ Εγγραμματισμού
- ⊙ Λογικής
- ⊙ Οπτικο-χωρικά

- ⊙ Φυσικά
- ⊙ Επιδεξιότητας
- ⊙ Μουσικά
- ⊙ Νατουραλιστικά
- ⊙ Τεχνολογικά
- ⊙ Πνευματικά
- ⊙ Πολιτισμικά
- ⊙ Άλλα

Λίστα 165 πιθανών δυνατών σημείων

ΖΗΤΟΥΜΕΝΑ

ΖΗΤΟΥΜΕΝΑ

Άρση των εμποδίων στη συμμετοχή και στη μάθηση

- Θετικό φυσικό περιβάλλον μάθησης
- Θετικό κοινωνικό περιβάλλον μάθησης
- Θετικό εκπαιδευτικό περιβάλλον μάθησης

- Υ Αφειρηρία η διαφορετικότητα
- Υ Καθολικός Σχεδιασμός με Σκοπό τη Μάθηση (ΚαΣΣΜ) – Universal Design for Learning (UDL)
- Υ Έμφαση στην πολυτροπικότητα και στη διαφοροποίηση
- Υ Πολλαπλές και ευέλικτες μορφές παρουσίασης των πληροφοριών (δίκτυα αναγνώρισης)
- Υ Πολλαπλές και ευέλικτες μέθοδοι δράσης και έκφρασης των μαθητών (δίκτυα στρατηγικής)
- Υ Πολλαπλές και ευέλικτες επιλογές για την ανάληψη δεσμεύσεων από τους μαθητές (συναισθηματικά δίκτυα)

ΔΕΔΟΜΕΝΑ (γνωστά & υπό διαρεύνηση)	ΖΗΤΟΥΜΕΝΑ
<p>Διδακτορικά περιβάλλοντα μάθησης: μέθοδος τάξης, δύσκολη θρησκεία, θέση αίθρας, θέσεις μαθητών, αρχιτεκτονική – οργανωτική αναδιοργάνωση σχολικής τάξης, διαθέσιμα υλικά, διαθέσιμα μέσα, κλπ</p> <p>Σύμφωνα με: Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Ένωση, κλπ</p> <p>Σύμφωνα με: κεντρικές οδηγίες, συνιστώσες οδηγίες, αναλυτικά προγράμματα μαθημάτων, αναλυτικά προγράμματα μαθημάτων, κλπ</p> <p>Σύμφωνα με: κεντρικές οδηγίες, συνιστώσες οδηγίες, αναλυτικά προγράμματα μαθημάτων, αναλυτικά προγράμματα μαθημάτων, κλπ</p> <p>Σύμφωνα με: κεντρικές οδηγίες, συνιστώσες οδηγίες, αναλυτικά προγράμματα μαθημάτων, αναλυτικά προγράμματα μαθημάτων, κλπ</p> <p>Σύμφωνα με: κεντρικές οδηγίες, συνιστώσες οδηγίες, αναλυτικά προγράμματα μαθημάτων, αναλυτικά προγράμματα μαθημάτων, κλπ</p>	<p>Άρση των εμποδίων στη συμμετοχή και στη μάθηση</p> <p>Θετικό <u>φυσικό</u> περιβάλλον μάθησης</p> <p>Θετικό <u>κοινωνικό</u> περιβάλλον μάθησης</p> <p>Θετικό <u>εκπαιδευτικό</u> περιβάλλον μάθησης</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Αφειρηρία η διαφορετικότητα ➤ Καθολικός Σχεδιασμός με Σκοπό τη Μάθηση (ΚαΣΣΜ) – Universal Design for Learning (UDL) ➤ Έμφαση στην πολυτροπικότητα και στη διαφοροποίηση ➤ Πολλαπλές και ευέλικτες μορφές παρουσίασης των πληροφοριών (δίκτυα αναγνώρισης) ➤ Πολλαπλές και ευέλικτες μέθοδοι δράσης και έκφρασης των μαθητών (δίκτυα στρατηγικής) ➤ Πολλαπλές και ευέλικτες επιλογές για την ανάληψη δεσμεύσεων από τους μαθητές (συναισθηματικά δίκτυα)

ΕΠΙΡΡΕΪΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ/ΩΝ

Μεταξύ άλλων, του **Διδακτορικά Περιβάλλοντος Εκπαίδευσης** του μαθητή (π.χ. συμπεριφορά, φροντίδα/ένταση, εκπαιδευτικές δεξιότητες/γνώσεις ή/και Μαθησιακών, κλπ)

Μεταξύ άλλων, του **Διδακτορικά Περιβάλλοντος Εκπαίδευσης** του μαθητή για κάθε μάθημα

Μεταξύ άλλων, του **Διδακτορικά Περιβάλλοντος Εκπαίδευσης** του μαθητή στη κλάση της δευτείας, κεντρικότερες χωρίς διαφορετικές και διαφορετικές μέσα από τη συμμετοχή του διδακτορικά κλάση και την επίκληση διατήρηση της σχολικής τάξης.

ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ/ΩΝ

1.	Προσδιορισμός <u>περιοχών στόχων</u> του <u>Ατομικού Προγράμματος Εκπαίδευσης</u> του μαθητή (π.χ. συμπεριφορά, επικοινωνία, ενδιαφέροντα/κίνητρα, ακαδημαϊκές δεξιότητες Γλώσσας ή/και Μαθηματικών, κοινωνικοποίηση, κλπ)
2.	Προσδιορισμός <u>επιμέρους ατομικών στόχων</u> του <u>Ατομικού Προγράμματος Εκπαίδευσης</u> του μαθητή για κάθε επιλεγμένη περιοχή στόχων
3.	Υλοποίηση των <u>ατομικών στόχων</u> του <u>Ατομικού Προγράμματος Παρέμβασης</u> του μαθητή στα πλαίσια της καθημερινής εκπαιδευτικής πραγματικότητας χωρίς διαχωρισμούς και διακρίσεις, μέσα από τη διαφοροποίηση/προσαρμογή του διδακτικού υλικού και την κατάλληλη διαχείριση της σχολικής τάξης, δηλαδή μέσα από την άρση των εμποδίων στη συμμετοχή και στη μάθηση και τη διαμόρφωση θετικού περιβάλλοντος μάθησης
4.	Διαμόρφωση θετικού <u>φυσικού</u> περιβάλλοντος μάθησης για όλους τους μαθητές
5.	Διαμόρφωση θετικού <u>κοινωνικού</u> περιβάλλοντος μάθησης για όλους τους μαθητές
6.	Διαμόρφωση θετικού <u>εκπαιδευτικού</u> περιβάλλοντος μάθησης για όλους τους μαθητές

Η διαμόρφωση θετικού περιβάλλοντος μάθησης στη σχολική τάξη ως πρόβλημα προς...

Η διαμόρφωση θετικού περιβάλλοντος μάθησης ως πρόβλημα προς...
Μια πραγματική συνθήκη σχολικής τι...

ΔΕΛΤΙΟΜΕΝΑ (γενικά & υπό διαμόρφωση)	Άρα στη 3
<p>Εκπαιδευτικό περιβάλλον μάθησης: μέθοδοι, ύλη, έκταση/χρόνος, θέση βίβλου, θέσος μαθητών, περιβάλλοντα - οργανωτική αναδιοργάνωση σχολικής τάξης, διαθέσιμα υλικά, διαθέσιμα μέσα, κλπ.</p> <p>Κοινωνικό περιβάλλον μάθησης: Εκπαικτικός/ή, κοινωνική τάξη/στέρεος μαθητών μεταξύ τους (π.χ. στοιχεία από κοινωνικομετρικό κλίμα), σχέση μαθητών με εκπαιδευτικό, προσωπική θεωρία εκπαιδευτικών και διδασκόντων στη σχολική τάξη (απόλυτη ή απόλυτη προσωπικών θεωρητικών), εκλεγμένες εκπαιδευτικές αποφασίες με το «κλίμα» της σχολικής τάξης, προσδιορισμός κριτηρίων διαμόρφωσης ομάδας μαθητών, π.χ. ανομοιογένεια, θετική ή ουδέτερη αλληλεπίδραση, κλπ.</p> <p>Εκπαιδευτικό περιβάλλον μάθησης: κίνητρο τάξης, συνήθειες τάξης, διαμόρφωση χρόνου εκπαιδευτικής κινητικότητας/βελτισμού μαθητών, γενικοί στόχοι (Ακαδημαϊκό Πρόγραμμα Σπουδών Γνωστικών Αντικειμένων), ατομικά προφίλ μαθητών με δυσκολίες μάθησης ή/και προβλήματα συμπεριφοράς, ατομικοί στόχοι (για μαθητές με δυσκολίες μάθησης ή/και προβλήματα συμπεριφοράς), σφαιρικό οπλισμό, ύλη/αφή ή με προσεχόμενων στόχων, γνώσεων και δεξιοτήτων κάθε μαθητή για κάθε δραστηριότητα, εμπόδια στη συμμετοχή και στη μάθηση, μέθοδοι διδασκαλίας, προσαρμογή & διαφοροποίηση διδασκόντων μέσων (σε επίπεδο πρόσληψης πληροφοριών, επεξεργασίας πληροφοριών ή/και έκφρασης/απεικόνισής τους), τριτοβάθμια πρόσληψη πληροφοριών, τριτοβάθμια επεξεργασία πληροφοριών, τριτοβάθμια απεικόνιση πληροφοριών, συμπεριφορά, μαθησιακά αποτελέσματα, επίσημοι/επίσημοι, ανεπίσημοι, κίνητρα, κίνητρα απεικόνισής τους, ποιότητα και ποσότητα αναπαραγωγής, καταγραφή προόδου, διαμορφωτική αξιολόγηση πορείας διδασκαλίας/μάθησης, τελική αξιολόγηση πορείας διδασκαλίας/μάθησης, κλπ.</p> <p>Μαθητές και διδάσκοντες: εμπόδια στη συμμετοχή και στη μάθηση από γνωμάτευση (εμπόδια, δυσκολίες) και προσέγγιση αποτελεσματικής επικοινωνίας/συνεργασίας της σχολικής κοινότητας, ως συνολικό.</p> <p>Μαθησιακή τάξη: υψίστητος μαθητές χωρίς ιδιαίτερα εμπόδια στη συμμετοχή και στη μάθηση.</p>	<p>Θετικά Θετικά Θετικά</p>

ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ/ΩΝ

1.	Προσδιορισμός <u>περιοχών στόχων</u> του <u>Ατομικού Προγράμματος Εκπαίδευσης</u> του μαθητή (π.χ. συμπεριφορά, επικοινωνία, ενδιαφέροντα/κίνητρα, ακαδημαϊκές δεξιότητες Γλώσσας ή/και Μαθηματικών, κοινωνικοποίηση, κλπ)
2.	Προσδιορισμός <u>επιμέρους ατομικών στόχων</u> του <u>Ατομικού Προγράμματος Εκπαίδευσης</u> του μαθητή για κάθε επιλεγμένη περιοχή στόχων
3.	Υλοποίηση των <u>ατομικών στόχων</u> του <u>Ατομικού Προγράμματος Παρέμβασης</u> του μαθητή στα πλαίσια της καθημερινής εκπαιδευτικής πραγματικότητας χωρίς διαχωρισμούς και διακρίσεις, μέσα από τη διαφοροποίηση/προσαρμογή του διδακτικού υλικού και την κατάλληλη διαχείριση της σχολικής τάξης, δηλαδή μέσα από την άρση των εμποδίων στη συμμετοχή και στη μάθηση και τη διαμόρφωση θετικού περιβάλλοντος μάθησης
4.	Διαμόρφωση θετικού <u>φυσικού</u> περιβάλλοντος μάθησης για όλους τους μαθητές
5.	Διαμόρφωση θετικού <u>κοινωνικού</u> περιβάλλοντος μάθησης για όλους τους μαθητές
6.	Διαμόρφωση θετικού <u>εκπαιδευτικού</u> περιβάλλοντος μάθησης για όλους τους μαθητές

Εξειδικευμένη εκπαιδευτική υποστήριξη για άνωτα μαθητών με αναπηρία ή/και κ.α. κ.α.

ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

ΕΦΑΡΜΟΓΗ
ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΜΕΝΟΥ
ΕΚΠ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
(Αστέρη Θ.)

ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΕΝΙΚΗΣ &
ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
(Βλάχου Α.)

ΕΦΑΡΜΟΓΗ
ΑΡΧΩΝ
ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗ-
ΜΕΝΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ
(Μουταβελής Α.)

ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ/ΩΝ

1.	Προσδιορισμός <u>περιοχών στόχων</u> του <u>Ατομικού Προγράμματος Εκπαίδευσης</u> του μαθητή (π.χ. συμπεριφορά, επικοινωνία, ενδιαφέροντα, ηθικά, ακαδημαϊκές δεξιότητες Γλώσσας ή/και Μαθηματικών, κοινωνικοποίηση, κλπ)
2.	Προσδιορισμός <u>επιμέρους ατομικών στόχων</u> του <u>Ατομικού Προγράμματος Εκπαίδευσης</u> του μαθητή για κάθε επιλεγμένη περιοχή στόχων
3.	Υλοποίηση των ατομικών στόχων του <u>Ατομικού Προγράμματος Παρέμβασης</u> του μαθητή στα πλαίσια της καθημερινής εκπαιδευτικής πραγματικότητας χωρίς διαχωρισμούς και διακρίσεις, μέσα από τη διαφοροποίηση/προσαρμογή του διδακτικού υλικού και την κατάλληλη διαχείριση της σχολικής τάξης, δηλαδή μέσα από την άρση των εμποδίων στη συμμετοχή και στη μάθηση και τη διαμόρφωση θετικού περιβάλλοντος μάθησης
4.	Διαμόρφωση θετικού <u>φυσικού περιβάλλοντος</u> μάθησης για όλους τους μαθητές
5.	Διαμόρφωση θετικού <u>κοινωνικού περιβάλλοντος</u> μάθησης για όλους τους μαθητές
6.	Διαμόρφωση θετικού <u>εκπαιδευτικού περιβάλλοντος</u> μάθησης για όλους τους μαθητές

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ
ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
(Παπακωνσταντίνου Σ.)

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΟΜΑΔΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ
ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΓΝΩΜΑΤΕΥΣΗ (Ηλιακοπούλου Αι.,
Σκαλούμπακας Χ., Γεωργακάκου Σ., Γαλάνης Π.,
Μπουσδούνης Ι.)

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΠΕ
(Γκυρτής Κ.)

Εξ αποστάσεως υποστήριξη (helpdesk)

- ⊙ Δυνατότητα **υποβολής ερωτημάτων**, αναφορικά με θέματα παιδαγωγικής υποστήριξης
- ⊙ **Υποστήριξη** εκπαιδευτικών σε **θέματα ένταξης/ισότιμης συνεκπαίδευσης** μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στη σχολική τάξη του γενικού σχολείου.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Armstrong Thomas (2012). *Neurodiversity in the classroom. Strength-based strategies to help students with special needs succeed in school and life.* ASCD
- Council for Exceptional Children (2009). *What every special educator must know. Ethics, standards and guidelines.*
- Department for Education and Skills (2006). *2020 Vision. Report of the teaching and learning in 2020 review group.*
- European Agency for Development in Special Needs Education (2012). *Teacher education for inclusion. Profile of inclusive teachers*
- Ημέλλου, Ό. (2003). *Ήπιες Δυσκολίες Μάθησης. Προσεγγίσεις στο γενικό σχολείο.* Ατραπός
- Ημέλλου, Ό. (2011). *Ένταξη & ισότιμη συνεκπαίδευση μαθητών με δυσκολίες μάθησης στο γενικό σχολείο. Στο: Εξειδικευμένη εκπαιδευτική υποστήριξη για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, Κεφ. 2*
- Ημέλλου, Ό. (2016). Διαφοροποίηση της διεργασίας διδασκαλίας-μάθησης ή Καθολικός Σχεδιασμός με Σκοπό τη Μάθηση; Πρότυπα Επαγγελματικής Ανάπτυξης του εκπαιδευτικού σε ένα σχολείο για όλους τους μαθητές. *Θεωρία & Πράξη στην Εκπαίδευση*, ΠΕΣΣ, τ. 1: 52-77
- Rose, D.H. & Meyer, A.(2002). *Teaching every student in the digital age: Universal design for Learning.* Alexandria VA: ACSD.
- Unesco (1994). *Διακήρυξη της Σαλαμάνκα*
- Unesco (2005). *Guidelines for Inclusion: Ensuring access to education for all*
- Unesco (2009). *Policy guidelines on inclusion in education*
- ΦΕΚ 88/11-04-2012: *Κύρωση της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες*
- World Health Organization (2001). *The International Classification of Functioning, Disability & Health*
- World Health Organization (2011). *World Report on Disability*

Σας ευχαριστώ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη